

 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-3-33-40>

 <https://orcid.org/0000-0002-1000-262X>

ТКАЧЕНКО Вадим

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри освітнього і соціокультурного менеджменту та соціальної роботи,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: tkvadim41@gmail.com

 <https://orcid.org/0009-0001-0243-2902>

КОМАРЬ Іван

викладач кафедри фізичного виховання, спеціалізованої фізичної підготовки та спорту,
Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»
e-mail: Naskaratel@gmail.com

 <https://orcid.org/0009-0001-1235-8523>

КОНДРАТЕНКО Сергій

аспірант кафедри освітнього і соціокультурного менеджменту та соціальної роботи,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: Kondratenko.se5@gmail.com

УДК 378.018.8:613.97(045)

РОЛЬ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ ЗВО

Статтю присвячено актуальній проблемі сучасної педагогічної науки – використанню в освітньому процесі вітчизняного закладу вищої освіти здоров'язбережувальних технологій, зумовленій державною політикою у сфері вищої освіти, вимогами міжнародних освітніх стандартів, нагальними потребами у здоровому способі життя студентської молоді.

Враховано, що у низці державних документів наголошується на важливості формування, збереження та зміцнення здоров'я членів суспільства, особливо студентської молоді, зокрема у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» і «Про фізичну культуру і спорт», Концепції розвитку щоденного спорту в закладах освіти, Національній доктрині розвитку освіти, Концепції розвитку фізичної підготовки і спорту в системі Міністерства оборони України тощо.

Авторами глибоко проаналізовано наукові джерела з теми дослідження і з'ясовано сутність поняття «здоров'язбережувальне освітнє середовище», «здоров'язбережувальна компетентність», «здоров'язбережувальні технології». Особливу увагу акцентовано на освітніх компонентах, які забезпечують формування у майбутніх фахівців здоров'язбережувальної компетентності.

У статті представлено основні класифікації здоров'язбережувальних технологій, запропонованих М. Кривою, Ю. Лозинською, М. Дяченко-Богун, Т. Шаповаловою. Оптимальною визнано класифікацію, запроповану М. Кривою та Ю. Лозинською. Відповідно до цієї класифікації розрізняються такі види здоров'язбережувальних технологій: медико-гігієнічні, фізкультурно-оздоровчі, екологічні, технології забезпечення безпеки життєдіяльності, лікарсько-оздоровчі, особистісно розвивальні та соціально-адаптувальні, здоров'язбережувальні освітні технології.

Встановлено, що зміст здоров'язбережувальних технологій характеризується основними здоров'язбережувальними складниками

освітнього середовища, як-от: змістовим, аксіологічним, гносеологічним, екологічним, емоційно-вольовим, фізкультурно-оздоровчим, діяльнісним.

Подано результати проведеного анкетування серед студентів на предмет з'ясування питань «наскільки заклад вищої освіти сприяє створенню здоров'язбережувального середовища та формуванню у студентської молоді здоров'язбережувальної компетентності».

Ключові слова: заклад вищої освіти; здоров'язбережувальне освітнє середовище; здоров'язбережувальна компетентність; здоров'язбережувальні технології; підготовка майбутніх фахівців.

Постановка проблеми. В умовах сучасного соціально-економічного розвитку суспільства постає вимога до майбутнього фахівця щодо його готовності розпочати активну, суспільно-корисну діяльність фізично й емоційно здоровою високопрофесійною особистістю. Нині в швидкозмінних умовах суспільства та навколишнього середовища збільшуються ризики для здоров'я, тому здобувачі освіти та працівники потребують належного рівня сформованості культури і здоров'язбережувальної компетентності. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває проблема удосконалення освітнього простору для здобуття якісної освіти та формування професійних компетентностей у студентів через поліпшення існуючих та запровадження нових здоров'язбережувальних технологій. Важливим завданням закладу вищої освіти є забезпечення нешкідливих та сприятливих умов навчання, виховання і розвитку студентської молоді, які б уможливили формування фізично досконалої та гармонійно розвиненої особистості, яка відповідально

ставиться до власного здоров'я, а також здоров'я оточуючих.

Більшість науковців переконані в тому, що стан здоров'я здобувача освіти впливає на його професійне становлення, працездатність, кар'єрний зріст в майбутньому, а також особистісний розвиток та самовдосконалення. У низці державних документів наголошується на важливості формування, збереження та зміцнення здоров'я членів суспільства, особливо студентської молоді, зокрема це зазначено в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» і «Про фізичну культуру і спорт», Концепції розвитку щоденного спорту в закладах освіти, Національній доктрині розвитку освіти, Концепції розвитку фізичної підготовки і спорту в системі Міністерства оборони України тощо. Актуальність цієї наукової проблеми підтверджується особливою зацікавленістю у її вивченні та розробці вітчизняними вченими.

Так, наприклад, дослідженню здоров'язбережувальної освіти та формуванню на її основі компетентностей у майбутніх фахівців присвячено статтю О. Потужного, В. Поліщука (Потужній, Поліщук, 2022). Особливості формування здоров'язбережувальної компетентності засобами інтерактивних технологій з'ясовано в публікації В. Муромець (Муромець, 2015). Роль неформальної освіти у формуванні здоров'язбережувальної компетентності студентів засобами фізичного виховання розкрито у науковій розвідці В. Борисенко (Борисенко, 2021). Специфіку використання здоров'язбережувальних технологій в освітньому середовищі досліджено авторським колективом монографії за загальною редакцією Л. Рибалко (Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі, 2019), а також Т. Шаповалою (Шаповалова, 2021), Т. Белковою (Белкова, 2023). Вплив здоров'язбережувальних технологій на рівень функціонального стану студентської молоді вивчали В. Кий-Кокарева, Н. Завадська, О. Ліцоева (Кий-Кокарева, Завадська & Ліцоева, 2019). Однак не всі аспекти використання здоров'язбережувальних технологій у процесі підготовки фахівців з вищою освітою знайшли повне відображення в аналізованих наукових джерелах, це й зумовило вибір теми цієї статті. Метою статті є з'ясувати вплив здоров'язбережувальних технологій на особистісний розвиток майбутнього фахівця та його готовність до продуктивної професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зміна освітньої парадигми вищої освіти з інформаційно-знаннєвої на компетентнісну переакцентує увагу із здобуття

знань студентів у готовому вигляді на розвиток особистісних якостей та набутті професійних умінь та навичок, що можливо реалізувати за умови збереження здоров'я учасників освітнього процесу. Ефективність підготовки майбутнього фахівця безпосередньо залежить від стану його здоров'я та сприятливих умов освітнього середовища з врахуванням засад здоров'язбереження. Відповідно до стандартів вищої освіти здоров'язбережувальну компетентність зараховують до групи загальних компетентностей.

За визначенням О. Потужного, В. Поліщука поняття «компетентність» варто розглядати як «володіння теоретичними знаннями, практичними навичками та вміннями, професійним досвідом у певній галузі необхідних для ефективної професійної діяльності (уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію)» (Потужній, Поліщук, 2022, с. 125). У свою чергу В. Муромець здоров'язбережувальну компетентність трактує як «збереження власного фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я і здоров'я свого оточення» (Муромець, 2015, с. 150).

В. Борисенко на основі структурно-логічного аналізу доходить висновку, що здоров'язбережувальна компетентність здобувачів вищої освіти складається з кількох компонентів, а саме особистісного (зараховує цілі, цінності, мотиви, потреби в здоров'язбереженні, стійкий інтерес до ведення здорового способу життя та збереження власного здоров'я), гностичного (характеризується наявністю у студентської молоді знань про здоров'язбереження, здоровий спосіб життя), діяльнісного (визначається станом дотримання здорового способу життя студентом та рівнем усталеності його навичок щодо власного здоров'язбереження); поведінкового (означає існування прагнень особистості до самовдосконалення та саморозвитку здоров'язбереження, а також проведення рефлексії відповідно до власного способу життя) (Борисенко, 2021, с. 8).

Водночас, на думку В. Муромець, здоров'язбережувальна компетентність містить комплекс навичок, зокрема життєві навички, які сприяють фізичному здоров'ю (рухова активність, раціональне харчування, санітарно-гігієнічні умови); навички, які сприяють соціальному здоров'ю (ефективна комунікація, розв'язання конфліктів, співробітництво та спільна діяльність, співчуття, поведінка в умовах погроз, тиску); навички, які уможливають духовний та психічний стан здоров'я (самооцінка, самоусвідомлення, аналіз ситуацій та про-

блем, прийняття рішень, самоконтроль, мотивація, визначення життєвих цілей) (Муромець, 2015, с. 151).

О. Гнатюк вважає, що досягнення цілей щодо формування здоров'язбережувальної компетентності студентів реалізується за умов впровадження в освітнє середовище здоров'язбережувальних підходів до навчання, що розглядаються як система прийомів та методів організації освітнього процесу без шкоди для здоров'я здобувачів освіти, а саме: забезпечення для студентів можливості збереження здоров'я під час навчання в ЗВО; формування у них потрібних знань, умінь та навичок щодо збереження і зміцнення власного здоров'я; формування умінь використовувати здобуті знання у професійному та повсякденному житті; розвиток валеологічного мислення тощо (Гнатюк, 2019).

Варто зауважити й те, що в Законі України «Про вищу освіту» вказано, що до основних завдань закладу вищої освіти належить й «формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах» (Про фізичну культуру і спорт, 1993). Також у цьому документі акцентовано увагу на тому, що керівник ЗВО повинен дбати про формування здорового способу життя у студентів, зміцнення своєї спортивно-оздоровчої бази, створення належних умов для занять різними видами спорту. Водночас на органі студентського самоврядування покладається проведення просвітницьких, спортивних, оздоровчих та інших заходів. Відповідно до статуту ЗВО заклад має право створювати й розвивати свою інфраструктуру соціально-побутових об'єктів, мережу лікувально-профілактичних, спортивно-оздоровчих та культурно-мистецьких підрозділів.

Відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» державна політика у цій сфері ґрунтується на таких основних засадах, як: «визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя; забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів; визнання фізичної культури і спорту як пріоритетного напрямку гуманітарної політики держави» (Про фізичну культуру і спорт, 1993).

Водночас в Концепції розвитку щоденного спорту в закладах освіти, яка була затверджена в 2021 р. Міністерством освіти і науки України та Міністерством молоді та спорту України, зазначено, що рухова та фізична активність виступає важливим чинником процесу формування, збереження, зміцнення здоров'я і розвитку громадськості, особливо в дитячому, підлітковому й юнацькому віці. А також великого значення набуває здатність організму до саморегуляції та адаптації до змін навколишнього середовища, оскільки організм людини стає стійкішим та життєздатнішим (Концепція розвитку щоденного спорту, 2021).

У зв'язку з державною політикою щодо здоров'язбережування студентської молоді в освітніх програмах усіх спеціальностей ЗВО введено освітні компоненти, які забезпечують формування, збереження та зміцнення здоров'я майбутніх фахівців. Насамперед, це такі навчальні дисципліни: «Фізична культура та спорт», «Валеологія», «Основи здоров'язбереження», «Основи здорового способу життя та культура здоров'я», «Здоров'язбережувальні технології в освітньому закладі», «Формування здоров'язбережувального освітнього середовища у ЗВО», «Охорона праці в галузі», «Сучасні технології здоров'язбереження», «Педагогіка здоров'язбереження» тощо. Кожен заклад вищої освіти має право визначати назву, зміст, семестри та обов'язковість вивчення таких дисциплін.

Під час формування здоров'язбережувальної компетентності майбутнього фахівця будь-якої спеціальності обов'язковим чинником є запровадження в освітній процес здоров'язбережувальних технологій. Автори монографії «Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі» трактують поняття «здоров'язбережувальна технологія» через функціональну систему управлінських організаційних засобів щодо навчальної, пізнавальної, практичної, науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти, яка покликана на наукових засадах інструментально забезпечувати збереження та зміцнення їхнього здоров'я (Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі, 2019, с. 14). Учені метою здоров'язбережувальних освітніх технологій вважають забезпечення сприятливих умов фізичного, соціального, психічного і духовного комфорту, що позитивно впливають на продуктивність освітньої та науково-дослідницької діяльності всіх учасників освітнього процесу, основу якої складають ефективна організація праці та культура дотримання здорового способу життя діяльності особистості (там само).

В. Кий-Кокарева, Н. Завадська, О. Ліцоева, аналізуючи сутність здоров'язбережувальних технологій, доходять висновку, що вони об'єднують в собі всі напрямки діяльності закладу освіти щодо формування, збереження й зміцнення здоров'я здобувачів освіти (Кий-Кокарева, Завадська & Ліцоева, 2019, с. 194). Автори визначають мету здоров'язбережувальних технологій у ЗВО як забезпечення студентів високим рівнем умов для збереження та зміцнення реального здоров'я, надавши їм необхідний багаж знань, умінь й навичок, потрібних для підтримки здорового способу власного життя та виховання в молоді культури здоров'я (там само). У свою чергу, О. Скиртач-Кукіна вважає, що в широкому розумінні здоров'язбережувальними освітніми технологіями є всі педагогічні технології, які створюють безпечні умови для перебування, навчання, дозволяючи здобувачів освіти, а також не шкодять їхньому здоров'ю в освітніх закладах (Скиртач-Кукіна, 2018).

Т. Шаповалова, погоджуючись з думкою І. Волковою, здоров'язбережувальні технології пропонує розглядати як:

- сприятливі умови здобуття освіти студентів у ЗВО, тобто адекватність вимог до методик навчання, виховання та розвитку особистості, відсутність стресових ситуацій, позитивний психологічний клімат в колективі;

- оптимальну організацію освітнього процесу з урахуванням статевих, фізіологічних, психологічних, індивідуальних особливостей, гігієнічних вимог та норм;

- раціонально організована рухова активність, участь в спортивних гуртках та секціях (Шаповалова, 2021, с. 122).

Т. Белкова, аналізуючи описані в науковій літературі усі здоров'язбережувальні технології, виокремлює обов'язкові їх складники, зокрема: корекція різних соматичних порушень здоров'я у здобувачів освіти за допомогою комплексу лікувально-профілактичних заходів; індивідуальний підхід до форм організації освітнього процесу з врахуванням психологічної та фізіологічної дії на здобувачів; контроль за дотриманням санітарно-гігієнічних вимог до організації освітнього процесу; встановлення норм навчального навантаження та організація заходів щодо профілактики перенапруги здобувачів; медичний, педагогічний та психологічний моніторинг стану здоров'я студентів та їхнього фізичного й психічного розвитку; розроблення та реалізація на практиці оздоровчих програм для здобувачів з формування навичок дотримання здорового способу життя, профілактики шкідливих звичок; організація роботи служби психологічної допомоги здо-

бувачів освіти з метою уникнення стресових, психологічних, тривожних розладів поведінки; систематична організація позааудиторних заходів, які сприяють здоров'язбереженню студентів та викладачів, забезпеченню умов для їхнього гармонійного розвитку (Белкова, 2023, с. 237).

Здоров'язбережувальні технології матимуть ефективний вплив та результати у випадку: забезпечення сприятливих умов для навчання та розвитку студентів в освітньому середовищі ЗВО; чіткої та якісної організації освітнього процесу з логічною послідовністю заходів, які покликані формувати та зберігати важливі складники здоров'я; високого рівня готовності викладача до застосування в освітньому процесі різноманітних здоров'язбережувальних технологій.

М. Крива та Ю. Лозинська стверджують, що для формування ефективного здоров'язбережувального середовища потрібно обов'язково дотримуватись таких умов:

- впроваджувати в освітній процес ЗВО нові елементи здоров'язбережувальних технологій;

- стежити за дотриманням раціонального режиму розумової праці та відпочинку;

- сприяти підвищенню самооцінки здобувача освіти;

- запроваджувати педагогіку партнерства, яка орієнтована на співпрацю між викладачами, студентами, вітчизняними та закордонними закладами освіти, стейкхолдерами;

- поліпшувати освітню й матеріально-технічну базу закладу освіти на засадах інноваційних тенденцій;

- розробляти і впроваджувати в освітній процес нові методи, прийоми та підходи здоров'язбережувальних технологій;

- долучати до процесу здоров'язбереження здобувачів освіти усіх співробітників закладу освіти (Крива, Лозинська, 2023, с. 214).

У науковій літературі існують різні підходи до класифікації здоров'язбережувальних технологій. Наприклад, М. Крива та Ю. Лозинська пропонують ці технології групувати так:

- медико-гігієнічні, що передбачають дотримання встановлених санітарно-гігієнічних норм, надання медичної допомоги учасникам освітнього процесу;

- фізкультурно-оздоровчі, які спрямовані на розвиток та зміцнення уже набутих фізичних якостей здобувачів освіти (гнучкості, витривалості, сили, швидкості тощо);

- екологічні, які орієнтовані на формування й розвиток екологічної свідомості здобувачів;

– технології забезпечення безпеки життєдіяльності, що покликані створити умови для збереження життя здобувачам не лише в освітньому закладі, а за його межами;

– лікарсько-оздоровчі, що використовуються в лікувальній фізкультурі та педагогіці;

– особистісно розвивальні та соціально-адаптувальні, що сприяють ефективному використанню в освітньому процесі знань з соціальної педагогіки для викладачів та здобувачів освіти за допомогою навчальних, соціально-психологічних тренінгів;

– здоров'язбережувальні освітні технології, що розглядаються як психологічні та педагогічні (дидактичні) прийоми та методи, що орієнтовані на збереження здоров'я здобувачів освіти (Крива, Лозинська, 2023, с. 213).

Подібну класифікацію здоров'язбережувальних технологій пропонує М. Дяченко-Богун, яка вважає, що медико-гігієнічні технології становлять собою спільну діяльність викладачів та медичних працівників, яка охоплює: «проведення заходів щодо санітарногігієнічної освіти студентів і педагогічного складу; організація профілактичних заходів напередодні епідемій (грипу); надання консультативної та невідкладної медичної допомоги; контроль і допомога в забезпеченні належних гігієнічних умов життя студентів; вирішення ряду інших завдань, що відносяться до компетенції працівників медичної служби санаторію-профілакторію» (Дяченко-Богун, 2015, с. 67). Також авторка зазначає, що фізкультурно-оздоровчі технології реалізуються на заняттях із фізичного виховання, гуртках та секціях, різних заходах позааудиторного спортивно-оздоровчого спрямування. Водночас реалізація технологій забезпечення безпеки життєдіяльності здійснюється в співпраці з фахівцями з охорони праці, пожежної інспекції, працівниками захисту в надзвичайних ситуаціях тощо. Здоров'язбережувальні освітні технології авторка поділяє на три підгрупи:

– організаційно-педагогічні, що визначають зміст та структуру освітнього процесу, покликані запобігати появи стану перетому, гіподинамії та інших дезадапційних станів учасників освітнього процесу;

– психолого-педагогічні, застосовуються безпосередньо на заняттях, передбачають психолого-педагогічний супровід усіх засад освітнього процесу;

– навчально-виховні, що спрямовані на розробку та впровадження програм, які сприятимуть усвідомленню студентами

необхідності турбуватися про власне здоров'я, а також формування культури здоров'я, мотивації до ведення здорового способу життя, усунення шкідливих звичок, проведення організаційно-виховної роботи зі здобувачами після занять (там само).

На думку Т. Шаповалової, за характером діяльності учасників освітнього процесу доцільно виокремлювати вузькоспеціалізовані (спеціальні) та інтегровані (комплексні) здоров'язбережувальні технології. До вузькоспеціалізованих технологій учена зараховує: медичні (технології корекції та реабілітації соматичного здоров'я, профілактики захворювань, санітарно-гігієнічної діяльності); освітні (інформаційно-навчальні, виховні, розвивальні); соціальні (технології профілактики та корекції девіантної поведінки, організації безпечного і здорового способу життя); психологічні (технології психокорекції та профілактики психічних зрушень (відхилень) особистісного й інтелектуального розвитку). До інтегрованих здоров'язбережувальних технологій відносять: технології корекції та реабілітації здоров'я й комплексної профілактики захворювань (фізкультурно-оздоровчі, валеологічні); педагогічні технології, які орієнтовані на збереження здоров'я та дотримання здобувачами здорового способу життя (Шаповалова, 2021, с. 123). Авторка також пропонує до загальноприйнятих класифікацій здоров'язбережувальних технологій додати біоенергетичну, яка спрямована на використання енергетики природних об'єктів (наприклад, водойм, рослин, тварин, гір) для оздоровлення, відновлення, соціалізації, релаксації майбутніх фахівців (там само, с. 125). Будь-яка педагогічна технологія, на нашу думку, повинна бути здоров'язбережувальною. Для сучасних здобувачів освіти, які мають бажання підвищити свій фаховий рівень і опікуються здоров'ям, важливо опанувати методики здоров'язбережувальних технологій та в майбутньому застосовувати їх у процесі професійної діяльності та в повсякденному житті.

Автори монографії «Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі» стверджують, що зміст здоров'язбережувальних технологій характеризується основними здоров'язбережувальними складниками освітнього середовища:

– змістовий (наявність елементів здоров'язбереження у змісті навчальних дисциплін);

– аксіологічний (акцентування на ціннісних орієнтаціях у процесі формування

здоров'язбережувальної компетентності у студентів);

– гносеологічний (приведення в цілісну систему наукові знання про основи здоров'я, практичні уміння та навички дотримання здорового способу життя, безпечну поведінку особистості у соціумі);

– екологічний (усвідомлення залежності здоров'я особистості від екологічного стану навколишнього середовища, єдності людини з природою, формування у майбутніх фахівців ціннісного ставлення до довкілля);

– емоційно-вольовий (формування у студентів стійкої емоційної поведінки, а також таких якостей, як відповідальність, організованість, гідність, обов'язок);

– фізкультурно-оздоровчий (формування та розвиток фізичних якостей особистості та стійких адаптаційних його можливостей через систему фізичних вправ, підвищення рухової активності, спортивних тренувань, загартовування організму);

– діяльнісний (попередження шкідливих звичок, дотримання режиму харчування, чергування роботи з відпочинком, визначення функціональних захворювань та порушень) (Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі, 2019, с. 14).

Описані складники освітнього середовища реалізують функції здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі.

В. Борисенко згідно зі структурою здоров'язбережувальної компетентності здобувачів освіти (не за спеціалізованою освітою 017 «Фізична культура і спорт») пропонує діагностичний інструментарій її сформованості, зокрема: «мотиваційний критерій (показник – мотивація до здорового способу життя; методика оцінки – анкетування), пізнавальний критерій (показник – неспеціальна фізкультурна освіченість; методика – тестування), практичний критерій (показник – оздоровчі уміння; методики – індивідуальне дослідне завдання, питальник «Мої дії щодо власного здоров'язбереження»), рефлексивний критерій (показник – рефлексія; методика – анкета оцінки способу життя)» (Борисенко, 2021, с. 8).

З метою з'ясування, на скільки заклад вищої освіти сприяє створенню здоров'язбережувального середовища та формування у студентської молоді здоров'язбережувальної компетентності усіма можливими засобами ми провели анкетування серед студентів. У ньому взяло участь 70 студентів різних спеціальностей денної форми навчання Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Одним із запитань було «Чи

берете Ви участь у спортивних гуртках та секціях університету окрім відвідування обов'язкових навчальних дисциплін з фізичної підготовки?». 36% респондентів зазначили, що відвідують гуртки в університеті з фітнесу, йоги, волейболу, футболу, баскетболу; 22% є учасниками університетських спортивних змагань волейболу та футболу; 12% студентів постійно відвідують тренажерні зали університету; 30% студентів беруть участь у разових фізично-оздоровчих заходах, таких як руханка до Дня Олімпійських ігор, забіги до Дня фізичної культури та спорту, піші походи до природних об'єктів тощо. На запитання «У зв'язку з введенням категорійних дисциплін фізичної підготовки, яким Ви надали перевагу у виборі?» більшість студентів чоловічої статі зазначили, що вони надали перевагу таким дисциплінам, як: «Ігрові види спорту: волейбол, баскетбол, футзал», «Атлетизм. Загальна і спеціальна фізична підготовка», «Волейбол», «Фізична реабілітація»; водночас дівчата обрали такі дисципліни: «Шейпінг», «Аеробіка», «Кросфіт», «Волейбол», «Оздоровчий фітнес: базова аеробіка, йога, фітбол-гімнастика». Такий підхід до вибору дисциплін загальної фізичної підготовки дає змогу студенту самостійно обрати саме ту дисципліну, яка відповідає його інтересам та здібностям, а також якою він буде вмотивований займатися, тобто так реалізується особистісно-орієнтований підхід до навчання.

Також студентам було поставлено запитання «Чи задовольняють Вас умови навчання в університеті, а саме чи є вони сприятливими для збереження Вашого здоров'я?». Відповідаючи на запитання,

78% зазначили, що освітнє середовище повною мірою їх задовольняє, воно організоване з дотриманням санітарно-гігієнічних вимог та технологій забезпечення безпеки життєдіяльності;

12% вказали на те, що відбувається розумове перенавантаження і мало часу залишається на фізичну активність;

10% респондентів вважають, що можна поліпшити умови навчання, зокрема у зимовий та літні періоди.

На запитання «Чи долучаєтесь Ви до виховних заходів організованих з метою поліпшення Вашого здоров'я?» 44% студентів вказали на те, що систематично відвідують загальноуніверситетські заходи (лекції, зустрічі з фахівцями медиками, військовими, психологами, представниками соціальних організацій); 56% респондентів зазначили те, що куратори академічних груп систе-

матично проводять кураторські години на тематику профілактики та збереження здоров'я студентської молоді.

Як видно з відповідей респондентів на запитання анкети, в університеті значну увагу звертають на створення здоров'язбережувального середовища, спрямовують студентів на вибір ефективних обов'язкових категорійних дисциплін фізичної підготовки, на формування у майбутніх фахівців здоров'язбережувальних компетентностей, а також особливу увагу звертають на розширення мережі позааудиторних заходів з метою збереження та зміцнення здоров'я студентської молоді. Керівництво закладу чітко планує проведення заходів, спрямованих на здоров'язбереження здобувачів освіти та щорічно відображає їх в планах роботи структурних підрозділів (інститутів, факультетів, кафедр), зокрема у розділі «Виховна робота та інформаційна діяльність».

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, здоров'язбережувальні технології відіграють важливу роль у формуванні повноцінної гармонійно розвинутої здорової особистості майбутнього фахівця. Подальшого дослідження потребує вивчення методики застосування ефективних здоров'язбережувальних технологій на заняттях категорійних дисциплін фізичного спрямування в закладах вищої освіти.

Список бібліографічних посилань

- Бєлкова, 2023 – Бєлкова, Т.О. (2023). Здоров'язберігаючі технології в контексті освітнього середовища. *Health & Education*, 4: 235–239.
- Борисенко, 2021 – Борисенко, В. (2021). Формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання. *Освіта. Інноватика. Практика*, 8(1): 6–12.
- Гнатюк, 2019 – Гнатюк, О.В. (2019). Формування здоров'язбережувальної компетентності у здобувачів освіти в сучасних умовах навчання. *Психологія і педагогіка: актуальні питання: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, Україна, 12–13 квітня 2019 р.). Харків. С. 121–125. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728357/1/Текст.pdf>
- Дяченко-Богун, 2015 – Дяченко-Богун, М. (2015). Основні компоненти здоров'язбережувальних технологій в освітньому середовищі вищого педагогічного навчального закладу. *Витоки педагогічної майстерності*, 16: 64–70.
- Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі, 2019 – Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі (2019): колективна монографія / за заг. ред. Л.М. Рибалко. Тернопіль: Осадца В.М. 400 с.
- Кий-Кокарева, Завадська & Ліцоева, 2019 – Кий-Кокарева, В.Г., Завадська, Н.В., Ліцоева, О.М. (2019). Здоров'язберігаючі технології та їх вплив на рівень функціонального стану студентів. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*, Ч. II. 4(327): 193–202.

Концепція розвитку щоденного спорту, 2021 – Концепція розвитку щоденного спорту в закладах освіти: затв. наказом МОН від 27.10.2021 № 1141/4088. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/85327/.

Крива, Лозинська, 2023 – Крива, М.В., Лозинська, Ю.В. (2023). Здоров'язбережувальні технології в освітньому просторі початкової школи. *Інновації-на педагогіка*, 63(1): 211–215.

Муромець, 2015 – Муромець, В.Г. (2015). Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх педагогів засобами інтерактивних технологій: практичний аспект. *Освітологічний дискурс*, 4(12): 149–157.

Потужний, Поліщук, 2022 – Потужний, О.В., Поліщук, В.В. (2022). Здоров'язбережувальна освіта та формування її компетентностей у студентів в освітньому середовищі. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*, 1: 124–129.

Про вищу освіту, 2014 – Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

Про фізичну культуру і спорт, 1993 – Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24 грудня 1993 року № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>.

Скиртач-Кукіна, 2018 – Скиртач-Кукіна, О.Є. (2018). Впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній простір учнів початкових класів. *Запорізька гімназія №81 Запорізької міської ради* – офіційний сайт. URL: <http://znz81.zp.ua/images/metod/dosvid1-2.pdf>

Шаповалова, 2021 – Шаповалова, Т. (2021). Здоров'язбережувальні технології в освітньому просторі. *Науковий вісник мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*, 2(27): 121–127.

References

- Belkova, T.O. (2023). Health-preserving technologies in the context of the educational environment. *Health & Education*, 4: 235–239 [in Ukr.].
- Borysenko, V. (2021). Formation of health-preserving competence of students of technical specialties in the conditions of non-formal education by means of physical education. *Education. Innovation. Practice*, 8(1): 6–12 [in Ukr.].
- Nnatyuk, O.V. (2019). Formation of health-preserving competence among students in modern educational conditions. *Psychology and pedagogy: current issues: collection of theses of the international scientific and practical conference* (Kharkov, Ukraine, April 12–13, 2019). Kharkiv. P. 121–125. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728357/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82.pdf> [in Ukr.].
- Dyachenko-Bogun, M. (2015). The main components of health-saving technologies in the educational environment of a higher pedagogical educational institution. *Origins of pedagogical skills*, 16: 64–70 [in Ukr.].
- Health-saving technologies in the educational environment (2019): collective monograph. In L.M. Rybalko (ed.). Ternopil: Osadtsa V.M. 400 p. [in Ukr.].
- Kiy-Kokareva, V.G., Zavadzka, N.V., Litsoeva, O.M. (2019). Health-preserving technologies and their influence on the level of functional status of students. *Bulletin of Taras Shevchenko LNU*, Part II. 4(327): 193–202 [in Ukr.].
- The concept of daily sports development in educational institutions: approved by order of the Ministry of Education, Culture, Sports and Science dated 27.10.2021 No. 1141/4088. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/85327/ [in Ukr.].

- Kryva, M.V., Lozynska, Yu.V. (2023). Health-saving technologies in the educational space of the primary school. *Innovative pedagogy*, 63(1): 211–215 [in Ukr.].
- Muromets, V.G. (2015). Formation of health-care competence of future teachers by means of interactive technologies: practical aspect. *Educational discourse*, 4(12): 149–157 [in Ukr.].
- Potuzhnyi, O.V., Polishchuk, V.V. (2022). Health education and the formation of its competencies among students in the educational environment. *Bulletin of the Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytskyi. Series "Pedagogical Sciences"*, 1: 124–129 [in Ukr.].
- On higher education: Law of Ukraine dated July 1, 2014 No. 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukr.].
- On physical culture and sports: Law of Ukraine dated December 24, 1993 No. 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> [in Ukr.].
- Skirtach-Kukina, O.E. (2018). Implementation of health-saving technologies in the educational space of primary school students. *Zaporizhia Gymnasium No. 81 of the Zaporizhia City Council – official website*. URL: <http://znz81.zp.ua/images/metod/dosvid1-2.pdf> [in Ukr.].
- Shapovalova, T. (2021). Health-saving technologies in educational space. *Scientific Bulletin of the Melitopol State Pedagogical University. Series: Pedagogy*, 2(27): 121–127 [in Ukr.].

TKACHENKO Vadim

PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Educational and Socio-Cultural Management and Social Work,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

KOMAR Ivan

teacher at department of physical education, specialized physical training and sports,
Military institute of tank troops of National technical university "Kharkiv polytechnic institute"

KONDRATENKO Serhii

postgraduate student at the Department of Educational and Socio-Cultural Management and Social Work,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

ROLE OF HEALTH-PRESERVING TECHNOLOGIES IN FORMING THE PERSONALITY OF FUTURE SPECIALIST IN THE MODERN EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGHER SCHOOLS

Summary. *Introduction.* In the conditions of modern socio-economic development of society, there is a demand for the future specialist regarding his readiness to start an active, socially beneficial activity as a physically and emotionally healthy highly professional individual. In this regard, the problem of improving the educational environment for obtaining high-quality education and forming professional competences among students through the improvement of existing and introduction of new health-preserving technologies is gaining particular relevance. An important task of a higher educational institution is to provide harmless and favourable conditions for learning, upbringing and development of student youth that would enable the formation of a physically perfect and harmoniously developed personality who takes responsibility for his/her own health, as well as the health of others.

The majority of scientists are convinced that the student's health state affects his/her professional development, ability to work, career growth in the future, as well as personal development and self-improvement. A number of state documents emphasize the importance of forming, preserving and strengthening the health of society members, especially student youth. It is stated in the Laws of Ukraine "On Education", "On Higher Education", and "On Physical Culture and Sports", the Concept of the Development of Daily Sports in Educational Institutions, the National Doctrine of Education Development, the Concept of Physical Training and Sports Development in the Ministry of Defense of Ukraine.

Purpose. The purpose of the article is to find out the impact of health-preserving technologies on the personal development of the future specialist and his/her readiness for productive professional activity.

Methods. The theoretical analysis of scientific sources, generalization and systematization of the collected practical material, comparison, contrasting, and questionnaires were used during the research.

Results. The essence of the concepts "health-preserving educational environment", "health-preserving

competence", "health-preserving technologies" has been clarified. The educational components that ensure the formation of health-preserving competence in future specialists are described. The main classifications of health-preserving technologies are presented, particularly, those proposed by M. Kryva, Yu. Lozynska, M. Diachenko-Bohun, and T. Shapovalova. The most optimal, in our opinion, is the classification proposed by M. Kryva and Yu. Lozynska, according to which the following types of health-preserving technologies are distinguished: medical and hygienic, physical culture and health, environmental, technologies for ensuring the safety of life, medical and health, personal development and socially adaptive, health-preserving educational technologies. In the course of the study, it was established that the content of health-preserving technologies is characterized by the main health-preserving components of the educational environment, such as: content, axiological, epistemological, ecological, emotional-volitional, physical and recreational, and activity ones. The article presents the results of a survey conducted among students to find out how much a higher education institution contributes to the creation of a health-preserving environment and the formation of health-preserving competence among student youth.

Conclusion. Therefore, health-preserving technologies play an important role in the formation of a complete, harmoniously developed healthy personality of the future specialist. Further research is needed to study the methods of applying effective health-preserving technologies in classes of categorical disciplines of physical education in institutions of higher education.

Keywords: institution of higher education; health-preserving educational environment; health-preserving competence; health-preserving technologies; training of future specialists.

Одержано редакцією 29.07.2024
Прийнято до публікації 13.08.2024